

DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2789-6919/09/27-30>

Nigar Arif Qurbanova
Bakı Dövlət Universiteti
magistrant
nigargurbanova99@gmail.com

İNZİBATI İCRAATDA MARAQLI ŞƏXSLƏRİN İŞTİRAKI VƏ İŞİN HALLARININ OBYEKTİV ARAŞDIRILMASI

Xülasə

Məqalədə inzibati icraatda prosedur prinsip və təminatların növləri nəzərdən keçirilir. “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci və 24-cü maddələri ətraflı şərh edilir. Habelə inzibati icraatda maraqlı şəxslərin iştirakı və işin hallarının obyektiv araşdırılması prosedur prinsip və təminatlarının xüsusiyyətləri izah edilir. Belə ki, qanunda başqa qayda nəzərdə tutulmamışdırsa, inzibati orqan inzibati icraat barədə maraqlı şəxsə və ya onun nümayəndəsinə məlumat verməli və işdə onun iştirakını təmin etməlidir. İnzibati orqan qanunla müəyyən edilmiş hallarda maraqlı şəxsləri və ya onların nümayəndələrini dinləməkdən imtina edə bilər. Habelə, inzibati orqan inzibati icraat zamanı işin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki halları hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırmağa borcludur. Bundan əlavə maraqlı şəxslərin xeyrinə olan halların araşdırılmasından və nəzərə alınmasından imtina edə bilməz.

Açar sözlər: inzibati icraat, prosedur prinsiplər və təminatlar, maraqlı şəxslər, inzibati akt, sübutlar, işin halları, ərizə, məsuliyyət

Nigar Arif Gurbanova

Participation of interested persons in administrative proceedings and objective investigation of the case

Abstract

The article considers the procedural principles and types of guarantees in administrative proceedings. Articles 21 and 24 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On Administrative Proceedings” are explained in detail. It also explains the features of the procedural principles and guarantees of the participation of interested persons in the administrative proceedings and the objective investigation of the case. Thus, unless otherwise provided by law, the administrative body must inform the interested person or his representative about the administrative proceedings and ensure his participation in the case. The administrative body may refuse to listen to interested persons or their representatives in cases provided by law. In addition, the administrative body is obliged to thoroughly, completely and objectively investigate all the facts that are important for the proper resolution of the case during the administrative proceedings. In addition, it cannot refuse to investigate and take into account the circumstances in favor of interested parties.

Key words: administrative proceedings, procedural principles and guarantees, interested persons, administrative act, evidence, circumstances of the case, application, responsibility

Giriş

“İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.0.6-cı maddəsinə əsasən inzibati icraat fiziki və ya hüquqi şəxslərin müraciəti əsasında və ya inzibati orqanların öz təşəbbüsü ilə inzibati aktın qəbul edilməsi, icra olunması, dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi, habelə inzibati şikayətlərə baxılması üzrə müvafiq inzibati orqanlar tərəfindən bu Qanunla müəyyən olunmuş prosedur qaydalar daxilində həyata keçirilən fəaliyyətdir. İnzibati icraat insan hüquq və azadlıqlarının mühüm hüquqi təminatlarından biridir. Bu baxımdan inzibati orqanlar inzibati icraatı həyata keçirərkən inzibati icraatın ümumi prinsiplərinə və prosedur prinsip və təminatlara riayət etməlidirlər.

İnzibati icraat predmet ümumiliyinə malik olan fərdi inzibati məsələlərin qanuni və obyektiv baxılaraq həll olunmasını təmin edən prosessual hərəkətlərin normativ cəhətdən nizamlanmış

qaydasıdır. Məhkəmə icraatından fərqli olaraq inzibati icraat sadə prosessual formada həyata keçirilir. Qüvvədə olan qanunvericilik inzibati icraatın sadə, məqsəduyğun və tez həyata keçirilməsini təmin edən ümumi tələbləri və prinsipləri nəzərdə tutur.

İnzibati icraat inzibati prosesin bir növüdür və bu baxımdan hər bir prosessual fəaliyyət kimi inzibati icraat da bir sıra mərhələlərdə həyata keçirilir. “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun təhlili əsasında belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, inzibati icraat aşağıdakı əsas mərhələlərdə həyata keçirilir: 1. İnzibati icraatın başlanılması; 2. işin faktiki hallarının araşdırılması; 3. inzibati aktın qəbul olunması; 4. inzibati aktın icra olunması; 5. inzibati akta yenidən baxılması.

İnzibati icraatın ilk mərhələsi inzibati icraatın başlanmasıdır. “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 28-ci maddəsinə əsasən fiziki və ya hüquqi şəxsin ərizəsi, inzibati orqanın təşəbbüsü və ya qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda inzibati orqanın inzibati aktı qəbul etmək vəzifəsi və inzibati aktdan şikayət verildiyi halda, inzibati şikayət inzibati icraatın başlanması üçün əsaslardır.

Müraciətdə irəli sürülən məsələlərin həlli müraciətə baxan inzibati orqanın səlahiyyətlərinə aid olduqda isə fiziki və ya hüquqi şəxsin ərizəsi və ya inzibati şikayət qeydiyyatla alındığı andan inzibati icraat başlanır. İnzibati orqanın təşəbbüsü və ya qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda inzibati orqanın inzibati aktı qəbul etmək vəzifəsi əsas kimi olduqda isə inzibati icraat maraqlı şəxsə icraat haqqında məlumat verildiyi və ya maraqlı şəxsə münasibətdə ilk prosessual hərəkətin həyata keçirildiyi andan başlanır. İnzibati icraat başladıqdan sonra inzibati orqan qüvvədə olan qanunvericilikdə müəyyən edilmiş tələblərə və prinsiplərə uyğun inzibati icraatı həyata keçirməlidir.

“İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun III fəslində prosedur prinsiplər və təminatlar müəyyən edilmişdir.

Prosedur prinsiplər və təminatlar aşağıdakılardır: İnzibati orqana müraciət etmək hüququ, inzibati icraatda maraqlı şəxslərin iştirakı, işə baxılmasında qərəzsizlik, inzibati orqan tərəfindən məsləhətlərin və zəruri məlumatların verilməsi, işin hallarının obyektiv araşdırılması, inzibati icraat materialları ilə tanış olmaq hüququ, məzmununda qanunla qorunan hər hansı sirr olan sənədlərin və ya məlumatların məxfiliyinin təmin olunması və inzibati icraatın aparıldığı dil.

“İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci maddəsi inzibati icraatda maraqlı şəxslərin iştirakını müəyyən edir. Həmin maddəyə uyğun olaraq qanunda başqa qayda nəzərdə tutulmamışdırsa, inzibati orqan inzibati icraat barədə maraqlı şəxsə və ya onun nümayəndəsinə məlumat verməli və işdə onun iştirakını təmin etməlidir. Maraqlı şəxs dedikdə, inzibati aktın qəbul edilməsi və ya müvafiq hərəkətin edilməsi ilə bağlı inzibati orqana müraciət etmiş və ya barəsində inzibati akt qəbul edilmiş və ya müvafiq hərəkət (hərəkətsizlik) edilmiş şəxs və yaxud inzibati orqan tərəfindən qəbul edilməsi nəzərdə tutulan və ya qəbul edilmiş inzibati aktın və ya inzibati orqanın hərəkətinin hüquqlarına və ya qanunla qorunan maraqlarına birbaşa təsir etdiyi və ya təsir edə biləcəyi və öz vəsatətinə əsasən və ya xidməti vəzifəsindən irəli gələn hallarda inzibati orqanın təşəbbüsü ilə inzibati icraata cəlb edilən hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxs nəzərdə tutulur.

Maraqlı şəxs anlayışı inzibati orqan istisna olmaqla icraatda iştirak edən bütün digər iştirakçıları özündə əks etdirir. Maraqlı şəxs inzibati icraatda şəxsən iştirak edə bilər və yaxud nümayəndə vasitəsilə təmsil oluna bilər, lakin həmin şəxsin inzibati icraatda şəxsən iştirakı onu həmin iş üzrə nümayəndə ilə təmsil olunmaq hüququndan məhrum etmir (İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun kommentariyası, 2006: 167).

Qanunda başqa hallar nəzərdə tutulmamışdırsa, inzibati aktı qəbul etməzdən əvvəl inzibati orqan onun məzmunu, xüsusilə işin müəyyən edilmiş faktiki halları və həmin işlə bağlı nəzərdə tutulan tədbirlər haqqında maraqlı şəxslərə və ya onların nümayəndələrinə məlumat verməyə və bu barədə onların mülahizələrini dinləməlidir. Göstərilən prosedur qaydalara riayət edilməsi inzibati orqan tərəfindən inzibati icraatla bağlı ədalətli və düzgün qərar qəbul edilməsinə kömək edir (Abdullayev, 2001: 124).

Qanunvericilikdə qeyd olunan müddəaya istisna hallar müəyyən edilmişdir. Belə ki, “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 21.3-cü maddəsinə əsasən inzibati orqan aşağıdakı hallarda maraqlı şəxsləri və ya onların nümayəndələrini dinləməkdən imtina edə bilər:

1. maraqlı şəxslərin tələblərinin tam təmin olunduğu inzibati aktın qəbul edilməsi nəzərdə tutulduqda. İnzibati orqan maraqlı şəxsin müraciətində göstərilən bütün halları tam, hərtərəfli və obyektiv şəkildə araşdırır. Qanunla müəyyən edilmiş qaydada həmin şəxsin tələblərinin tam təmin

olunduğu inzibati akt qəbul edir. Bu halda maraqlı şəxsin müraciətində göstərilən bütün tələblər tam təmin olduğu üçün maraqlı şəxsi və ya onların nümayəndəsini dinləməyə ehtiyac qalmır;

2. ictimai və ya dövlət maraqlarına ziyan vura biləcək təhlükənin qarşısının alınması və ya aradan qaldırılması ilə əlaqədar inzibati aktın dərhal qəbul olunması zərurəti yarandıqda;

3. dinləmənin keçirilməsi inzibati aktın qəbul edilməsi ilə bağlı müddətin buraxılmasına səbəb ola biləcəyi halda. Belə ki, “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 52.1-ci maddəsinə əsasən səlahiyyətli inzibati orqanda ərizənin və ya müraciətin qeydiyyatına alındığı vaxtdan ən gec 30 gün müddətində həmin inzibati orqan inzibati aktın qəbul edilməsi və ya onun qəbul edilməsindən imtina olunması haqqında qərar qəbul edir;

4. ümumi xarakterli sərəncamın və ya çoxlu sayda identik məzmunlu inzibati aktların və ya avtomatik qurğular vasitəsilə inzibati aktların qəbul edilməsi nəzərdə tutulduqda. Şəxsin müraciətində ümumi xarakterli hallarla bağlı məsələlər qaldırılsa, inzibati orqan həmin şəxsi və ya onun nümayəndəsini dinləməkdən imtina edə bilər;

5. barəsində müstəqil şəkildə şikayət verilə bilməyən aralıq inzibati aktın qəbul edilməsi nəzərdə tutulduqda. Aralıq inzibati akt dedikdə, konkret icraatın təşkili və həyata keçirilməsi ilə bağlı inzibati orqan tərəfindən qəbul edilən akt nəzərdə tutulur. Belə akt konkret icraatın təşkili və həyata keçirilməsi ilə bağlı olduğundan maraqlı şəxsin və ya onun nümayəndəsinin dindirilməsi əhəmiyyət kəsb etmədiyindən inzibati orqan onların mülahizələrini dinləməkdən imtina edə bilər;

6. inzibati aktların məcburi qaydada icrası ilə bağlı tədbirlərin tətbiqi nəzərdə tutulduqda. Belə ki, inzibati aktların məcburi qaydada icrası ilə bağlı tədbirlərin tətbiqi bilavasitə inzibati orqanların səlahiyyətli şəxslərinin vəzifə borcu olduğundan və bu zaman qanunla müəyyən edilən vasitələr tətbiq edildiyindən maraqlı şəxsin və ya onun nümayəndəsinin dinlənilməsinə ehtiyac qalmır. Qeyd olunanlara əsasən yuxarıda göstərilən hallarda inzibati orqanın maraqlı şəxsin və ya onun nümayəndəsinin mülahizələrini dinləməkdən imtina etmək hüququ vardır (Əliyev, 2016: 447).

“İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 24-cü maddəsi işin hallarının obyektiv araşdırılması prinsipini müəyyən edir. Həmin maddədə işin hallarının obyektiv araşdırılması qaydaları və bu zaman inzibati orqan qarşısında duran vəzifələr göstərilmişdir.

Adıçəkilən prinsipə görə inzibati orqan inzibati icraat zamanı işin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki halları hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırmağa borcludur. Habelə inzibati orqan maraqlı şəxslərin xeyrinə olan halların araşdırılmasından və nəzərə alınmasından imtina edə bilməz.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi inzibati icraat bir neçə bir neçə mərhələdən ibarətdir. İşin faktiki hallarının araşdırılması inzibati icraatın əsas mərhələlərindən biridir. Bu mərhələdə inzibati orqan işə məhiyyəti üzrə və tam həcmdə baxır və ərizəçinin tələbinin və ya şikayət olunan aktın (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) qanunauyğunluğu və məqsədə müvafiqliyi araşdırılır. İnzibati orqan ərizə və şikayət üzrə qərarını işdə olan, əlavə təqdim olunmuş, o cümlədən özü tərəfindən müəyyən olunmuş sübutlarla əsaslandırmalıdır.

İnzibati orqan maraqlı şəxslərin işdə iştirakını təmin edərək mülahizələrini dinlədikdən sonra onların xeyrinə olan halların araşdırılmasını və nəzərə alınmasını təmin edir. İşin hallarının obyektiv araşdırılması prinsipinin tələbi kimi inzibati icraat zamanı işin hallarının hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılması inzibati orqanın xidməti vəzifəsindən irəli gəlir. Araşdırmanın üsulu və həcmi inzibati orqan tərəfindən hər bir konkret hala münasibətə müəyyən olunur. İşin hallarının obyektiv araşdırılması prinsipinə əsasən inzibati orqan maraqlı şəxslərin izahatları ilə və təqdim etdiyi sübutlarla bağlı deyildir. Belə ki, təqdim olunmuş sübutlar yetərli olmadıqda, inzibati orqan öz təşəbbüsü ilə əlavə sübutlar toplamağa borcludur. Bundan əlavə inzibati orqan inzibati icraatda iştirak edən şəxslər tərəfindən təqdim olunmuş və baxılması qanunvericiliyə uyğun olaraq onun səlahiyyət dairəsinə aid olan ərizə, şikayət və ya vəsatətləri işə aid olmaması və ya əsassız olması səbəbindən qəbul etməkdən imtina edə bilməz.

İnzibati orqan inzibati icraat zamanı işin faktiki hallarının hərtərəfli, tam və obyektiv şəkildə müəyyən edilməsi üçün yararlı və zəruri hesab etdiyi sübutları müstəqil şəkildə toplayır və nəzərə alır. İnzibati icraat zamanı inzibati orqan sənədlərdən, tərəflərin və işdə iştirak edən üçüncü şəxslərin izahatlarından, şahid ifadələrindən, müvafiq müəyinələrin aparılmasından, ekspert rəylərindən, hüquqi yardım qaydasında digər inzibati orqanlar tərəfindən təqdim olunmuş arayışlardan, işin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən digər sübutlardan istifadə edə bilər. Bu zaman qanunu pozmaqla əldə edilmiş sübutlardan istifadə olunmasına yol verilmir.

İnzibati icraatda iştirak edən şəxslər işin faktiki hallarının müəyyən edilməsinə kömək etməyə, iş üçün əhəmiyyət kəsb edən və onlara məlum olan faktlar barədə məlumat verməyə, habelə özlərində olan zəruri sübutları təqdim etməyə borcludurlar. İşdə iştirak edən şəxsin zəruri sübutları müstəqil şəkildə əldə etmək imkanı olmadıqda, o, həmin sübutları tələb etmək barədə vəsatətlə inzibati orqana müraciət edir. Vəsatətdə sübutların iş üçün əhəmiyyəti, əlamətləri və olduğu yer göstərilməlidir. İnzibati orqan həmin sübutları tələb etməyə və onların təqdim olunmasını təmin etməyə borcludur. Qanunvericiliyə uyğun olaraq maraqlı şəxsdən işdə olan sənədin məzmununun həqiqiliyi barədə sübut tələb olunması qadağandır (Əliyev, 2016: 459).

“İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 47.1-ci maddəsinə əsasən inzibati orqan sübutlara iş üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki və hüquqi hallara müvafiq olaraq qiymət verir. Maraqlı şəxslərin arzusu ilə inzibati orqan qəbul edəcəyi inzibati aktı əsaslandırmaq istədiyi bütün faktlar, dəlillər və ya sübutlar barədə, habelə inzibati aktın qəbulu üçün təklif etdiyi hüquqi əsas barədə onlara izahat və ya şərh verməyə borcludur.

“İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 89-cu maddəsində inzibati orqanların məsuliyyəti müəyyən edilmişdir. Belə ki, inzibati orqanların qanunsuz qərarları (inzibati aktları) və ya hərəkətləri (hərəkətsizliyi) nəticəsində maraqlı şəxsə vurulmuş ziyana görə müvafiq inzibati orqan Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuş qaydada məsuliyyət daşıyır. Bundan əlavə, həmin Qanunun 90-cı maddəsinə əsasən inzibati orqanların vəzifəli şəxsləri bu Qanunun müddələrinin pozulmasına görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada intizam, inzibati və ya cinayət məsuliyyəti daşıyırlar.

Nəticə

İnzibati icraat predmet ümumiliyinə malik olan fərdi inzibati məsələlərin qanuni və obyektiv baxılaraq həll olunmasını təmin edən prosessual hərəkətlərin normativ cəhətdən nizamlanmış qaydasıdır. Qüvvədə olan qanunvericilik inzibati icraatın sadə, məqsədəuyğun və tez həyata keçirilməsini təmin edən ümumi tələbləri və prinsipləri nəzərdə tutur. “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun III fəslində prosedur prinsiplər və təminatlar müəyyən edilmişdir. Adıçəkilən Qanunun 21-ci maddəsi inzibati icraatda maraqlı şəxslərin iştirakını müəyyən edir. Həmin maddəyə uyğun olaraq qanunda başqa qayda nəzərdə tutulmamışdırsa, inzibati orqan inzibati icraat barədə maraqlı şəxsə və ya onun nümayəndəsinə məlumat verməli və işdə onun iştirakını təmin etməlidir. “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 24-cü maddəsi işin hallarının obyektiv araşdırılması prinsipini müəyyən edir. Həmin maddədə işin hallarının obyektiv araşdırılması qaydaları və bu zaman inzibati orqan qarşısında duran vəzifələr göstərilmişdir. İnzibati icraatın sadə, məqsədəuyğun və tez həyata keçirilməsini təmin etmək üçün inzibati orqanlar qanunvericilikdə müəyyən edilmiş prinsiplərə və tələblərə riayət etməlidirlər. Qanunvericilikdə o cümlədən həmin prinsip və tələblərin pozulmasına görə məsuliyyət müəyyən edilmişdir.

Ədəbiyyat

1. Abdullayev, E. (2001), İnzibati hüquq. Dərslik. Bakı
2. Abdullayev, E. (1998), Müqayisəli inzibati hüquq. Bakı: “Qanun nəşriyyatı”.
3. Mehdiyev, F. (2010), İnzibati hüquq. Dərslik. Bakı.
4. “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu, Bakı, 2005.
5. “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun kommentariyası. Bakı, Hüquq ədəbiyyatı, 2006.
6. Əliyev, S. (2016), İnzibati hüquq. Dərslik. Bakı: “Bakı Universiteti nəşriyyatı”.
7. Quliyev, T. (1993), İdarəetmənin əsasları. Bakı: “Maarif” nəşriyyatı.
8. Callıqan, D. Smilov D.M., (1999), Administrative law in Central and Eastern Europe, 1996-1998, Budapest: “Central European University Press”.

Rəyçi: h.ü.e.d. Sübhan Əliyev

Göndərib: 04.04.2022

Qəbul edilib: 09.05.2022